

Rozdział i.

Rola klastrów w kształtowaniu konkurencyjności i innowacyjności regionu zachodniopomorskiego

Joanna Markiewicz¹
Katarzyna Rychlik²

Streszczenie

Artykuł podejmuje problematykę znaczenia klastrów w budowaniu konkurencyjności i innowacyjności regionu zachodniopomorskiego. Przedstawiono zagadnienia teoretyczne związane z determinantami rozwoju regionalnego i klastrów, a także przybliżono charakterystykę procesów gospodarczych i innowacyjnych województwa zachodniopomorskiego oraz scharakteryzowano kształtujące się struktury klastrowe w regionie. Szczególnie istotna z punktu widzenia rozważań nad rolą klastrów w rozwoju regionu jest zaprezentowana analiza SWOT dotycząca oceny potencjału innowacyjnego województwa zachodniopomorskiego w kontekście kształtowania się struktur klastrowych. Wnioski uzupełniono również o kwestie związane ze wspieraniem procesów kooperacyjnych.

Wstęp

Specyfika procesów innowacyjnych, tj. interakcyjność relacji popytowo-podażowych oraz znaczenie powiązań międzyludzkich, a także charakter społeczno-gospodarczy poszczególnych regionów sprawiają, że to właśnie regiony traktowane są jako wyodrębnione układy ekonomiczne o określonym poziomie konkurencyjności i innowacyjności. Coraz większe znaczenie w

¹ Mgr Joanna Markiewicz, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Katedra Efektywności Innowacji

² mgr Katarzyna Rychlik, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Katedra Efektywności Innowacji

kształtowaniu innowacyjności regionu mają struktury klastrowe, oparte na współpracy przedsiębiorstw oraz różnego typu instytucji i organizacji.

W województwie zachodniopomorskim zaczęły krystalizować się struktury klastrowe w przemyśle drzewno-meblarskim, chemicznym, przetwórstwie rybnym oraz w branży budowlanej. Wzmacnianie powiązań klastrowych w tych branżach jest szansą dla słabo rozwiniętego pod względem innowacyjności regionu zachodniopomorskiego. Odpowiednie wzmacnianie współpracy pomiędzy firmami oraz coraz większe zaangażowanie instytucji otoczenia biznesu i uczelni wyższych w życie gospodarcze regionu, może w przyszłości przyczynić się zwiększenia świadomości innowacyjnej lokalnej społeczności, a w przyszłości do wzrostu pozycji konkurencyjnej województwa zachodniopomorskiego.

i.1. Mezoekonomiczne uwarunkowania rozwoju gospodarczego

Procesy zachodzące we współczesnej gospodarce i życiu społecznym³ oraz uwarunkowania polityczne⁴, sprawiają, że coraz większe znaczenie w rozwoju społeczno-ekonomicznym państw mają regiony. Region, zazwyczaj definiowany jako obszar kraju wyróżniający się charakterystycznymi cechami geograficznymi, kulturalnymi i fizycznymi [Kopaliński, 1968], zaczyna być oraz częściej traktowany jako przestrzeń ekonomiczna, która wyróżnia się określoną konkurencyjnością. Zatem region ekonomiczny traktować należy jako układ:

- zorganizowany celowo, to znaczy powołany do realizacji określonych celów ekonomiczno-społecznych i świadomie wypełniający wynikające stąd funkcje i zadania;
- strukturalizowany i hierarchiczny, ze względu na wewnętrzny podsystem regulacji, sterujący całym układem regionalnym;
- względnie wyodrębniony z otoczenia i otwarty w stosunku do otaczającego go środowiska społecznego, ekonomicznego przyrodniczego, prowadzący z tym otoczeniem wymianę ludzi, dóbr, środków pieniężnych i informacji;

³ Procesy te są przede wszystkim związane z globalizacją, która wpływa na zjawiska i procesy gospodarcze (gospodarowanie w skali globalnej) oraz na zachowania społeczne (wyrównywanie standardów, możliwości komunikacyjne, itp.). Paradoksalnie, globalizacja powoduje jednocześnie coraz silniejsze utożsamianie się i przynależność (społeczną, kulturową i gospodarczą) do regionu, w myśl hasła: „myśl globalnie, działaj lokalnie”

⁴ Przykładem czynnika politycznego jest polityka regionalna Unii Europejskiej dążąca do zniwelowania dysproporcji w rozwoju gospodarczym, społecznym i przestrzennym, a tym samym do spójności pomiędzy poszczególnymi regionami UE. Znaczenie regionów zostało również podkreślone w znowelizowanej Strategii Lizbońskiej.

- dysponujący zasobami czynników egzogenicznych i endogenicznych, niezbędnych dla prowadzenia określonych form działalności i wzajemnie powiązanych najczęściej na zasadzie sprzężenia zwrotnego;
- transformujący czynnik w dobra i usługi, aby osiągnąć wyniki zgodne z założonymi celami;
- zdolny do samodzielnego określania i wyboru oraz modyfikacji celów, a także do zwiększania stopnia swojej sprawności i stopnia zorganizowania [Kosiedowski, 2001].

W regionie ekonomicznym działają poszczególne elementy systemu gospodarczego, do których zaliczyć należy m.in. przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe. Te podmioty tworzą sferę realną, w odróżnieniu od sfery regulacji (organy państwowe, władze samorządowe, instytucje, stowarzyszenia, itp.), która pełni funkcje regulacyjne [Filipiak, Szewczuk, Kogut, Ziolo, 2005].

Na rozwój regionu wpływa szereg determinant, które należy rozpatrywać w wymiarze przestrzennym, społeczno-kulturowym, środowiska naturalnego, infratechnicznym, gospodarczym oraz przestrzennym⁵ [*ibid.*]. Teorie rozwoju regionalnego, stanowiące próbę wyjaśnienia procesów rozwoju przestrzeni ekonomicznych, wskazują na różnorodne, często odmienne mechanizmy wzrostu⁶. Brak jest uniwersalnej teorii rozwoju przestrzennego, można jednak zidentyfikować współczesne czynniki rozwoju regionalnego⁷, do których zaliczyć należy:

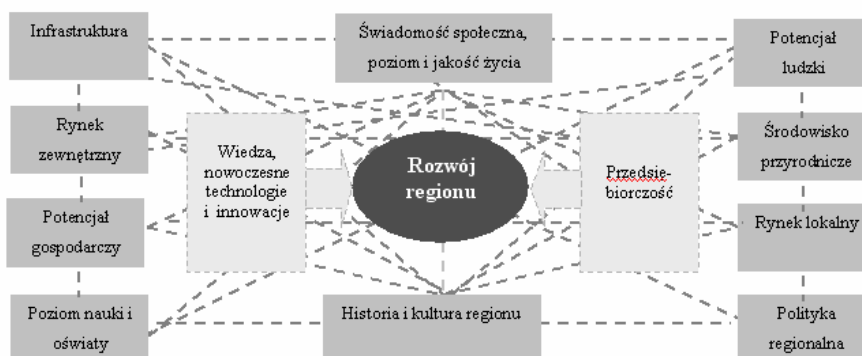
- położenie geograficzne oraz walory i stan środowiska przyrodniczego,
- zasoby pracy i elastyczność czynnika ludzkiego,
- infrastrukturę, zwłaszcza poziom infrastruktury transportu i telekomunikacji,
- infrastrukturę społeczną kształtującą warunki bytowe (w tym rekreacja i kultura),
- istniejący potencjał gospodarczy, w tym koszty pozyskania lokalnych czynników produkcji (np. cena ziemi, koszty pracy), infrastruktura otoczenia biznesu i struktura finansowa,
- rynek lokalny i rynki zewnętrzne,
- poziom nauki i techniki,
- nowoczesne technologie i innowacje,
- system prawny regulujący stosunki między państwem i gospodarką,
- stosunki międzynarodowe oraz współpraca bilateralna.

⁵ *Ibid.*, s. 29

⁶ Tradycyjne teorie rozwoju „od góry” różnią się od teorii „od dołu” i rozwoju endogenicznego. Szerz. D. Stawasz (2004): *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju regionu – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 61-72

⁷ Można również mówić o rozwoju na poziomie lokalnym (mikroregionalnym), czyli na poziomie powiatu lub gminy.

Między powyższymi czynnikami zachodzi szereg interakcji i współzależności tworzących system ekonomiczno-przestrzenny, co zostało graficznie przedstawione na Rysunku 1. Warto zwrócić uwagę na rosnącą rolę przedsiębiorczości i innowacyjności w kształtowaniu konkurencyjności i rozwoju regionów. Przedsiębiorczość, której efektem jest m.in. tworzenie bogactwa regionalnego, jest umiejscowiona w regionie, ponieważ reprezentują ją ludzie i organizacje z danego regionu oraz jest wykorzystywana w regionie na

Rysunek 1. Współzależność determinant rozwoju regionalnego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: D. Stawasz (2004): *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju regionu – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 70-72; B. Filipiak, M. Kogut, A. Szewczuk, M. Ziolo (2005): *Rozwój lokalny i regionalny. Uwarunkowania, finanse, procedury*, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 13-14

podstawie istniejących zasobów informacji i wiedzy [Stróżycki, 2004]. Zatem ciągła wzmacnianie tzw. klimatu biznesu, a więc warunków tworzenia i rozwoju biznesu w jednostce terytorialnej, powinno stanowić priorytetowy cel dla administracji lokalnej i regionalnej.

Nowoczesne technologie oraz zdolność innowacyjna traktowana są również jako podstawowe czynniki determinujące konkurencyjność oraz rozwój ekonomiczny regionów. Funkcjonowanie innowacyjnych firm, które transferują technologie ze sfery nauki oraz zatrudniają wysoko wykwalifikowanych specjalistów, jest tzw. „motorem” szeroko rozumianego rozwoju regionu. Przekłada się on bowiem na szereg płaszczyzn przestrzeni społeczno-gospodarczej, m.in. poprzez do zacieśnianie się więzi między nauką a gospodarką, kwalifikacje kadr, tworzenie nowej wiedzy, wartości i jakości,

powstawanie nowych, innowacyjnych firm, a także na dyfuzję innowacji na inne rynki. W literaturze pojawiają się także określenie „technologicznej chłonności regionu” [Stawasz, 2004], która warunkuje absorpcję najnowocześniejszej wiedzy i rozwiązań. Należy ponadto zauważyć, że wiedza ma charakter ponadnarodowy i jest mobilna, podczas gdy kwalifikacje i przedsiębiorczość mają wymiar lokalny, gdyż są utożsamiane z określonym miejscem, a ich mobilność jest zdecydowanie mniejsza [*ibid*].

Ze względu na zdolności do tworzenia i absorpcji innowacji, wyróżnia się następujące rodzaje regionów:

- regiony innowacyjne – stanowiące wąską grupę najlepiej rozwijających się regionów, w których rodzą się innowacje techniczne, ekonomiczne i społeczne;
- regiony adaptacyjne – posiadają zdolność do adaptacji oraz rozprzestrzeniania innowacji, tworzonych w regionach innowacyjnych;
- regiony imitacyjne – do których innowacje docierają ze znacznym opóźnieniem i w których są rzadko adaptowane do lokalnej specyfiki;
- regiony skansenowe – w danej epoce historycznej pozostają poza głównym nurtem procesów przemian i dyfuzji innowacji; innowacje do nich nie docierają lub nie są przyjmowane (absorbowane) [Nowakowska, Sokołowicz, 2006].

Jak już wcześniej wspomniano, brak jest jednej, uniwersalnej koncepcji rozwoju regionalnego. Sformułowanie w jednoznaczny sposób teorii rozwoju regionów nie jest możliwe z uwagi na wysokie zróżnicowanie specyfiki jednostek terytorialnych. Unikatowe cechy regionów, ich zasoby oraz odmienny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego sprawiają, że rośnie znaczenie budowania polityk regionalnych, a zwłaszcza regionalnych systemów i strategii innowacji.

i.2. Rola klastrów w kształtowaniu innowacyjności regionów

Klaster⁸ należy rozumieć jako przestrzenną koncentrację przedsiębiorstw, instytucji i organizacji wzajemnie powiązanych rozbudowaną siecią relacji o formalnym jak i nieformalnym charakterze opartych o wspólną trajektorię rozwoju (np. technologiczną, wspólne rynki docelowe, itd.) jednocześnie konkurujących i kooperujących w pewnych aspektach działania [Porter, 2001].

Według UNIDO klastry to regionalne i terytorialne koncentracje firm produkujących i sprzedających podobne lub komplementarne produkty, a przez to zmuszonych do przewycięzania podobnych problemów i wyzwań. W

⁸ Klaster w literaturze przedmiotu bywa również określany mianem grona, wiązki przemysłowej oraz lokalnego systemu produkcyjnego

rezultacie może to powodować powstawanie wyspecjalizowanych dostawców maszyn i surowców oraz powodować rozwój specjalistycznych kompetencji i umiejętności, jak również szybszy rozwój specjalistycznych i zindywidualizowanych usług [UNIDO, 1999].

Niezależnie od istnienia różnorodnych definicji klastra oraz innych, pokrewnych koncepcji, jak sieci współpracy czy dystrykty przemysłowe⁹, można zidentyfikować następujące wspólne cechy grona, do których zaliczyć należy:

- Koncentrację przestrzenną,
- Interakcyjność i powiązania,
- Wspólną trajektoria rozwoju,
- Konkurencję i kooperację¹⁰.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje szereg klasyfikacji klastrów. Ze względu na strukturę organizacyjną wyróżnia się grona zbliżone do włoskich dystryktów (z dominacją małych i średnich przedsiębiorstw), typu *hub-and-spoke* (oparte na współpracy wielkich lokalnych korporacji powiązanych z grupą MSP) oraz klastry satelitarne (oparte na sektorze MSP, który uzależniony jest od przedsiębiorstw zewnętrznych) [Matusiak, 2005].

Ze względu na innowacyjność, można wyodrębnić następujące typy klastrów:

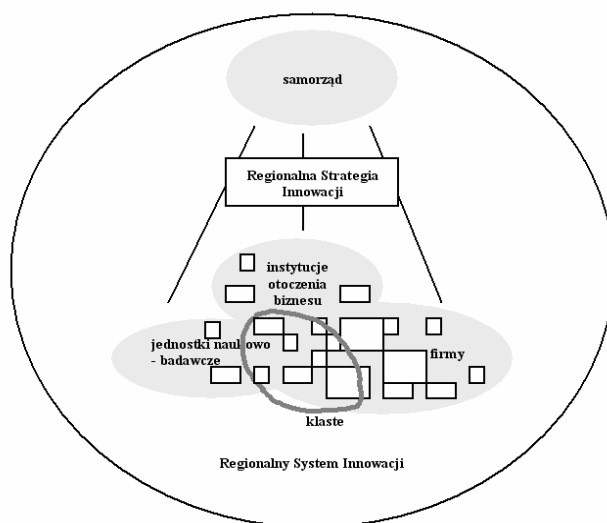
1. Klastry oparte o wiedzę (charakterystyczne dla firm należących do sektorów o wysokiej intensywności badań i rozwoju i intensywności patentowania. Powstają zazwyczaj wokół silnych instytucji badawczych sektora publicznego. Często spotykany w przemyśle farmaceutycznym, chemicznym, elektronicznym, czy też produkcji maszyn latających).
2. Klastry oparte o korzyści skali (typowe dla firm prowadzących własne badania na bardzo małą skalę, skoncentrowanych na systemach produkcyjnych o dużej skali. Charakterystyczne dla przetwarzania żywności i przetwórstwo innych materiałów masowych, przemysłu samochodowy, wielkoskalowej inżynierii cywilnej).
3. Klastry uzależnione od dostawcy (tworzą firmy importujące technologię głównie w formie dóbr kapitałowych i półproduktów, ich innowacyjna działalność zależy w dużym stopniu od ich zdolności do współdziałania z dostawcami jak i usługami

⁹ Twórcą koncepcji dystryktu przemysłowego był Alfred Marshall, która została rozprzestrzeniona we Włoszech w latach 70. XX wieku – tzw. włoskie dystrykty przemysłowe. Więcej nt. dystryktów przemysłowych w: A. Marshall (1928): *Zasady ekonomiki*, Wyd. M. Arzta, Warszawa

¹⁰ www.klastry.pl

posprzedażnymi. Spotykane w rolnictwie, leśnictwie i tradycyjnym przemyśle przetwórczym).

4. Klastry wyspecjalizowanych dostawców (oparte na firmach o dużej intensywności B+R, kładące nacisk na innowacje produktowe i powiązanie z użytkownikiem. Typowe dla firm produkujących złożonych systemów produkcyjnych, takich jak np. sprzęt i oprogramowanie komputerowe).
5. Klastry intensywne w informację (charakterystyczne dla firm zarządzających złożonymi systemami przetwarzania informacji w celu dostarczania usług i dóbr zaspokajających potrzeby klientów. Typowe dla usług finansowych, handlu hurtowego, wydawnictw, firmy podróźniczych itp.) [Wojnicka, Klimaczak, Wojnicka, Dąbkowski, 2006].

Rysunek 2. Współzależność między aktorami i elementami regionalnej sceny innowacji.

Źródło: opracowanie własne na podst.: A. Bąkowski, A. Siemaszko, M. Snarska-Świdarska: *Jak zostać regionem wiedzy i innowacji*, Twigger, Warszawa 2007, s. 88

Powstanie klastra zazwyczaj wynika z oddolnej inicjatywy samych przedsiębiorstw, które zaczynają dostrzegać korzyści wynikające ze współpracy, takie jak: wyższa efektywność, przepływ wiedzy lub dostęp do kooperantów. Tworzenie powiązań klastrowych jest często priorytetowym kierunkiem w wielu strategiach rozwoju, dlatego też władze publiczne czasami próbują odgórnie

animować związki klastrowe poprzez szerzenie idei klasteringu, wspieranie projektów kształtujących i wzmacniających relacje między sektorem MSP i jednostkami badawczo-rozwojowymi.

Rola klastrów we wspieraniu rozwoju regionalnego i podnoszeniu innowacyjności jest bezsporna. W konsekwencji klastry leżą u podstaw kolejnej inicjatywy Komisji Europejskiej, a mianowicie kształtowania „regionów wiedzy i innowacji” (*Regions of Knowledge*), która stanowi kontynuację procesu budowania regionalnych strategii innowacji. Idea regionów wiedzy i innowacji oparta jest na koncepcji „regionów uczących się”. Zakłada ona, że czynniki konkurencyjności przedsiębiorstw, które umożliwiają im funkcjonowanie na rynkach światowych (innowacja, elastyczność, strategie sieci, przedsiębiorczość), powstają w warunkach rozwoju lokalnego [Matusiak, 2005]. Aby jednak przedsiębiorcy mogli korzystać z zasobów kreowanych w regionie i mieli zapewniony efektywny i szybki dostęp do wiedzy i innowacji, niezbędne jest funkcjonowanie klastra badawczego.

Klaster badawczy rozumiany jest jako skupisko współpracujących ze sobą jednostek badawczych, przedsiębiorstw, władz regionalnych oraz ośrodków wspierania przedsiębiorczości i innowacyjności, działających na rzecz określonego sektora nauki, techniki czy gospodarki [A. Bąkowski, A. Siemaszko, M. Snarska-Świdorska, 2007].

Za wspieraniem rozwoju klastrów badawczych przemawiają następujące argumenty:

- innowacyjność gospodarki zależy nie tylko od efektów osiągniętych przez firmy i instytucje badawcze, ale przede wszystkim od tego, jak współdziałają ze sobą i władzami publicznymi;
- innowacje są efektem częstych interakcji pomiędzy ludźmi, przedsiębiorstwami i organizacjami, w wyniku których tworzona jest nowa wiedza i know-how;
- bliskość aktorów sprzyja tworzeniu, absorpcji i wykorzystaniu wiedzy oraz formowaniu regionalnych systemów innowacji [*Ibid.*]

Niezależnie od sposobu zainicjowania powiązań klastrowych oraz rodzaju funkcjonującego klastra, dla rozwoju innowacyjności regionu ważne jest współdziałanie wszystkich aktorów sceny innowacji oraz odpowiednie sprecyzowanie kierunków kształtowania się regionalnego systemu innowacji – por. Rysunek 2.

i.3. Obraz gospodarki województwa zachodniopomorskiego

i.3.1. Podstawowe informacje o gospodarce województwa

Województwo Zachodniopomorskie prawie w całości przynależy do Euroregionu Pomerania. Niewątpliwie czynniki geopolityczne Euroregionu, jak sąsiedztwo trzech państw, nadmorskie usytuowanie oraz styk Unii Europejskiej sprzed 01.05.2004 z poszerzoną Wspólnotą, w sposób niekwestionowany oddziałują na gospodarkę województwa. Położenie w rejonie ujścia Odry wykształciło w województwie szereg rodzajów działalności gospodarczej, określonych wspólnym mianem gospodarki morskiej. Nadgraniczne położenie ma również bezpośredni wpływ na rozwój gospodarczy zachodniego obszaru regionu, bowiem zbiegają się tu dogodne połączenia komunikacyjne (lądowe, promowe, pełnomorskie i żegluga śródlądowej), decydujące o efektywności tranzytu w handlu zagranicznym, ale także często warunkujące decyzje inwestycyjne inwestorów krajowych i zagranicznych.

Specyfika oraz warunki geoeconomiczne województwa zachodniopomorskiego sprawiają, że dominującymi i najsilniej rozwijającymi się branżami są handel i usługi, zwłaszcza handel detaliczny, usługi turystyczne i transportowe. Przedsiębiorstwa przemysłowe to jedynie 16% prywatnych podmiotów działających na rynku (2% podmiotów sektora publicznego). Do ważnych sektorów województwa zaliczyć należy także przemysł drzewny i meblarski, którym sprzyja silnie rozwinięta gospodarka leśna regionu. Nie bez znaczenia jest również branża chemiczna, bowiem województwo pochwalić się może jednym z największych w kraju producentów nawozów rolnych oraz bieli tytanowej.

i.3.2. Charakterystyka sektora MSP

Podobnie jak w całej Polsce, sektor MSP stanowi 99,9% wszystkich przedsiębiorstw funkcjonujących w województwie zachodniopomorskim. Na 209478 [GSU, 2006] wszystkich podmiotów działających w 2006 roku, zaledwie 174 to firmy duże, zatrudniające ponad 250 pracowników. W sektorze mikro, małych i średnich przedsiębiorstw dominują firmy mikro. Znaczenie MSP na regionalnym rynku pracy jest wysokie – zatrudniają one ponad 60% pracujących w przedsiębiorstwach. Jednocześnie wysoka jest wydajność pracy w małych podmiotach, jednak w średnich raczej niska. Niski jest też udział MSP w nakładach inwestycyjnych, choć aktywność inwestycyjna w przeliczeniu na pracującego była w 2004 roku jedną z wyższych w Polsce [Tokaj-Krzewska, Pyciński, 2006].

Warto podkreślić, że sektor MSP w regionie zachodniopomorskim zajmuje pierwsze miejsce pod względem wskaźnika przedsiębiorczości, czyli udziału mikro, małych i średnich firm na 1000 mieszkańców.

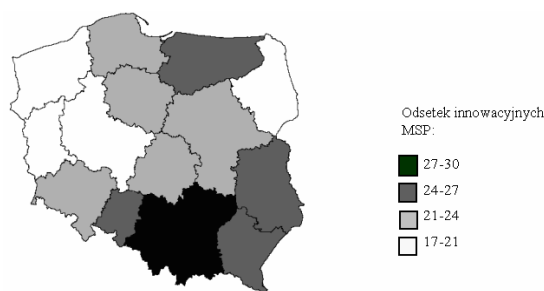
Specyfika oraz warunki geoeconomiczne województwa zachodniopomorskiego sprawiają, że dominującymi i najsilniej rozwijającymi

się branżami są handel i usługi, zwłaszcza handel detaliczny, usługi turystyczne i transportowe. Przedsiębiorstwa przemysłowe to jedynie 16% prywatnych podmiotów działających na rynku (2% podmiotów sektora publicznego). Do ważnych sektorów województwa zaliczyć należy także przemysł drzewny i meblarski, którym sprzyja silnie rozwinięta gospodarka leśna regionu. Nie bez znaczenia jest również branża chemiczna, bowiem województwo pochwalić się może jednym z największych w kraju producentów nawozów rolnych oraz bieli tytanowej.

i.3.3. Aktywność innowacyjna małych i średnich przedsiębiorstw

Zachodniopomorskie charakteryzuje się niskim odsetkiem innowacyjnych przedsiębiorstw z sektora MSP, co sprawia, że województwo zaliczane jest do grupy czterech najsłabszych regionów – por. Rysunek 3.

Ponadto w ramach projektu „Regionalnej Strategii Innowacyjności w Województwie Zachodniopomorskim” (RISP-WPR)¹¹ przeprowadzono badanie

Rysunek 3. Odsetek firm innowacyjnych wśród MSP

Źródło: Żołnierski A. (red.): *Innowacyjność 2006. Stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2006, s. 10

innowacyjności regionu zachodniopomorskiego, z którego również wynika, że Zachodniopomorskie można uznać za jedno ze słabszych pod względem innowacyjności regionów w Polsce. Biorąc pod uwagę wskaźniki innowacyjności, takie jak udział GERD/PKB, nakłady na działalność

¹¹ *Regionalna Strategia Innowacyjności w Województwie Zachodniopomorskim*, projekt zrealizowany przez Zachodniopomorską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. w Szczecinie w ramach projektu *Analiza, opracowanie i doskonalenie regionalnej strategii innowacyjności w regionie zachodniopomorskim we współpracy z RITTS - regionu Neubrandenburg/Greifswald w Niemczech oraz krajowymi i międzynarodowymi ekspertami*, współfinansowanego przez Komisję Europejską w ramach 5. Programu Ramowego Badań i Rozwoju Technologicznego Wspólnot Europejskich, Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Szczecin 2005.

innowacyjną w przemyśle, liczba wniosków o wsparcie finansowe inwestycji w latach 2002-2004, etc., można zauważyć, że region zachodniopomorski plasuje się zazwyczaj na 11 pozycji wśród 16 województw.

Ze względu na specyfikę regionu największy udział wśród przedsiębiorstw mają firmy usługowe, zatem większość podejmowanych działań innowacyjnych ma znamiona charakterystyczne dla sektora usług. Statystyki wskazują niestety, że Szczecin i region zachodniopomorski nisko plasują się w krajowych rankingach pod względem innowacyjności.

Dla firm funkcjonujących w regionie najistotniejszą barierą w rozwoju i aktywności innowacyjnej jest utrudniony dostęp do środków finansowych. Ponadto firmy nie radzą sobie z pozyskiwaniem pomocy unijnej, poważnym problemem jest także wysoki koszt wdrażania innowacji. Narzekają również na brak wykwalifikowanej kadry lub jej zbyt teoretyczną wiedzę [Markiewicz, 2007] Niedostatek wykwalifikowanej kadry z pewnością jest efektem emigracji zarobkowej młodych wykształconych ludzi do krajów Europy Zachodniej, głównie Irlandii i Wielkiej Brytanii. Problemem jest słaba komunikacja pomiędzy podmiotami gospodarczymi, brak wzajemnego zaufania, słabe zainteresowanie usługami wspierającymi działania innowacyjne z jednej strony oraz niewłaściwe dostosowanie tej oferty do potrzeb z drugiej. Diagnozuje się także słabą współpracę między nauką i praktyką, a co za tym idzie słaby transfer nowych technologii i know-how do gospodarki.

Barierą innowacyjnego rozwoju województwa jest również brak zaufania przedsiębiorstw do regionalnych instytucji naukowych oraz badawczo-rozwojowych, tak w zakresie badań, wiedzy eksperckiej jak również wiedzy technicznej i osiągnięć technologicznych. Skutkiem jest zlecenie opracowań na zewnątrz (co jest związane ze znacznym odpływem kapitału, a tym samym pogłębianiem niedokapitalizowania regionalnych ośrodków naukowych) oraz transfer technologii z innych regionów, w tym w dużej części z zagranicy.

i.4. Charakterystyka wybranych klastrów funkcjonujących w regionie zachodniopomorskim

i.4.1. Klaster budowlany

Idea skonsolidowania firm działających w branży budowlanej pojawiła się 21 marca 2003 roku, kiedy to przedstawiciele 22 przedsiębiorstw budowlanych działających na terenie Szczecina podpisali porozumienie z Władzami Miasta w celu zintegrowania miejscowego rynku wykonawczego, zwiększenia możliwości wykonawczych i wiarygodności ekonomicznej firm. Porozumienie to wychodziło naprzeciw polityce władz Miasta dążącej do ożywienia gospodarczego i miało chronić miejscowe firmy budowlane przed upadkiem w

obliczu trudnej sytuacji ekonomicznej regionu. Miasto reprezentowane przez ówczesnego Prezydenta Mariana Jurczyka deklarowało niezbędną pomoc dla firm szczecińskich oraz aktywne współdziałanie z inwestorami w celu pozyskania dla nich zleceń. Prawie dwa lata później, tzn. 9 września 2004 roku w czasie spotkania członków Północnej Izby Gospodarczej przedsiębiorcy związani z branżą budowlaną powołali Komisję Budownictwa. Warto podkreślić, że jest to zrzeszenie firm o charakterze nieformalnym, które działa doraźnie, w zależności od stawianych celów bądź pojawiających się trudności. Obecnie w skład Komisji wchodzi około 100 przedsiębiorstw wykonawczych, handlowych i biur projektów związanych z branżą budowlaną.

Firmy, które przystąpiły do Komisji, same zaproponowały program wspólnego działania. Plan Komisji budownictwa zakłada przede wszystkim stworzenie konsorcjum i grup kapitałowych, dzięki którym podmioty zwiększą swoje szanse w przetargach, będą szkolić swoich pracowników i razem rozwiązywać problemy związane z prowadzeniem działalności gospodarczej dla całej branży.

Szczegółowe cele, które określone zostały przez przedsiębiorstwa działające w Komisji opisane zostały w Tabeli 1.

Tabela 1. Główne kierunków działań Komisji Budownictwa działającej przy Północnej Izbie Gospodarczej w Szczecinie

Lp.	Główne kierunków działań Komisji budownictwa
1.	Wdrożenie uzgodnionego w 2003 roku trybu współpracy z Prezydentem Miasta Szczecina w zakresie obsługi inwestorów zewnętrznych, usprawnienia współpracy szczecińskich przedsiębiorców budowlanych z Urzędem Miejskim, miejskimi jednostkami organizacyjnymi, a także spółkami komunalnymi.
2.	Wypracowanie mechanizmów skutecznej obrony przed nieuczciwymi praktykami inwestorów i eliminowania praktyk dumpingowych.
3.	Stworzenie podstaw do realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych wspólnie z Miastem.
4.	Podniesienie rangi zawodu pracownika budownictwa.
5.	Nawiązanie współpracy z innymi organizacjami zrzeszającymi kontrahentów i uczestników rynku budowlanego.
6.	Stworzenie systemu praktycznej nauki zawodów budowlanych.

Źródło: opracowanie własne

Na cyklicznych spotkaniach roboczych komisji ustalane są stanowiska i priorytety dotyczące danych kierunków działań, powoływane zespoły robocze oraz składane sprawozdania dotyczące aktualnej działalności. W kontaktach z inwestorami Komisja trzyma się zasady: „Sukces Wykonawcy jest sukcesem Inwestora, a porażka Wykonawcy jest również porażką Inwestora”. Ponadto Komisja budownictwa inicjuje szereg działań o charakterze promocyjno-

integracyjnym, m.in. organizuje coroczne imprezy plenerowo-festynowej z okazji Dnia Budowlanych, tzw. majówki budowlane, przygotowuje Zachodniopomorski Bal Budownictwa, planuje wspólną prezentację szczecińskich przedsiębiorstw budowlanych na rynku UE z ewentualnym udziałem w targach budowlanych.

Warto zaznaczyć, że Komisja Budownictwa jest inicjatywą oddolną, tzn. przedsiębiorcy sami dostrzegli korzyści wynikające ze współpracy i zjednoczenia sił. Północna Izba Gospodarcza wspiera Komisję w sposób organizacyjny i merytoryczny, a także wzmacnia powiązania kooperacyjne między firmami. Przykładem wsparcia ze strony Północnej Izby Gospodarczej jest realizacja, wspólnie z katedrą Efektywności Innowacji Uniwersytetu Szczecińskiego, projektu BTT „Branżowe Wsparcie Innowacyjności¹²”. Dzięki pomocy ze strony projektu, Komisja Budownictwa podjęła wysiłek na rzecz ważnych inicjatyw zacieśniających współpracę w branży:

- Akademia Dobrego Rzemiosła - w ramach projektu Akademii Dobrego Rzemiosła przedstawiciele Komisji Budownictwa planują podjąć wspólny wysiłek na rzecz kształcenia pracowników, którego proces dostosowany będzie do potrzeb firm budowlanych zrzeszonych w Północnej Izbie Gospodarczej. Główną przesłanką powołania Akademii był problem braku pracowników na budowach, deficyt osób z wykształceniem budowlanym oraz niedostosowanie oferty edukacyjnej zawodowych i technicznych szkół budowlanych.
- Współpraca z Ukrainą - przedstawiciele Komisji Budownictwa stykają się z poważnym problemem emigracji polskich robotników na Zachód, który sprawia, że firmy często nie mogą skompletować załogi do wykonania określonych robót budowlanych. Brak pracowników w branży budowlanej powoduje, że firmy muszą szukać zewnętrznej siły roboczej. Pracownicy z Ukrainy są cennymi pracownikami dla polskich firm przede wszystkim z uwagi na bliskość kulturową oraz możliwość komunikacji i porozumiewania się.

Intensywność współpracy, częstotliwość spotkań oraz wspólne przedsięwzięcia skłaniają do stwierdzenia, że zaawansowanie kooperacji firm budowlanych działających w Komisji budownictwa osiągnęło poziom klastra rozwijającego się.

i.4.2. Klaster drzewno-meblarski

¹² www.bttt.info.pl - realizacja projektu BTT jest współfinansowana w 75% przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz w 25% przez Budżet Państwa w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego

Według raportu IBnGR [2007] zrealizowanego w ramach projektu RSI „Regionalny System Innowacji. Zachodniopomorska Sieć Lokalnych Ośrodków Transferu Technologii”¹³, w województwie zachodniopomorskim zawiązuje się klastr w branży drzewno-meblarskiej. Jak już wcześniej wspomniano, region charakteryzuje się gęstym zalesieniem, co sprzyja rozwojowi przemysłu meblarskiego. Relatywnie niskie koszty wytwarzania, wysoki poziom produktów oraz rosnący popyt krajowy i zagraniczny sprawiają, że dynamika produkcji sektora jest wysoka i stale rośnie nadwyżka eksportu nad importem.

Kooperacja w branży drzewno-meblarskiej w województwie zachodniopomorskim dopiero zaczyna się rozwijać. Jak zauważają autorzy raportu „Strategia Rozwoju Zachodniopomorskiego Klastra Drzewno-Meblarskiego” [Kapuściński, Koszarek, Listwoń, Sztuka, 2007]:

- potencjalni uczestnicy klastra nie są zintegrowani, a tym samym gotowi do sformalizowania współpracy;
- współpraca (jeżeli istnieje) odbywa się nieformalnie i zachodzi głównie na linii przedsiębiorstwo-przedsiębiorstwo;
- potencjalni uczestnicy klastra nie widzą w swoim gronie animatora klastra, ani też nie widzą obecnie możliwości powołania nowego pomiotu integrującego współpracę.

Raport wskazał również na główne problemy przedsiębiorstw zainteresowanych tworzeniem zachodniopomorskiego klastra meblarskiego, do których zaliczyć należy [ibid.]:

1. niską innowacyjność
2. problemy z dostawcami i odbiorcami,
3. niski poziom zarządzania marketingowego,
4. problemy kadrowe,
5. pogarszającą się sytuację finansową,
6. brak wsparcia ze strony jednostek administracji publicznej i niekorzystne regulacje prawne.

Dlatego też zaproponowana strategia rozwoju klastra meblarskiego ma na celu przede wszystkim zniwelowanie powyższych barier, które możliwe będzie poprzez wzmacnianie powiązań kooperacyjnych pomiędzy podmiotami w branży.

Zgodnie z wizją strategii rozwoju klastra drzewno-meblarskiego w województwie zachodniopomorskim, region powinien stać się rozpoznawalny w Polsce i Północnej Europie ze względu na wysokiej jakości produkcję mebli,

¹³ www.rsi.org.pl - projekt realizowany jest przez Politechnikę Szczecińską w ramach Działania 2.6 Regionalnej Strategii Innowacyjnej i Transferu Wiedzy programu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego dofinansowywanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

atrakcyjność cenową oraz atrakcyjne i oryginalne wzornictwo. Wyznaczone cele strategiczne pokrywają z obszarami, które zostały zidentyfikowane jako problematyczne dla przedsiębiorstw z branży meblarskiej i obejmują:

- Poprawę dostępności surowca i współpracy z dostawcami,
- Rozwój niezbędnych zasobów ludzkich dla branży meblarskiej,
- Zdobywanie nowych rynków zbytu dzięki usprawnieniu działań promocyjnych i dystrybucyjnych,
- Optymalizację funkcjonowania przedsiębiorstw w kontekście zarządzania finansami,
- Poprawę relacji z otoczeniem administracyjnym i aktywne kształtowanie otoczenia prawnego,
- Wykształcenie własnego wzornictwa.

Podmiotem, który przyjął na siebie obowiązki podmiotu - animatora powiązań kooperacyjnych w branży drzewno-meblarskiej jest Politechnika Szczecińska. Jej starania, wspierane działaniami realizowanymi w ramach projektu RSI, mogą przyczynić się do dalszego wzmocnienia współpracy między przedsiębiorstwami, a w efekcie przejść z etapu pre-klastra przemysłu drzewno-meblarskiego do klastra załączkowego.

i.4.3. Klastr chemiczny

Przemysł chemiczny w województwo zachodniopomorskim traktować należy jako strategiczną branżę w regionie. Warto odnotować, że udział zatrudnionych w przedsiębiorstwach w sektorze chemicznym w województwie wynosi ok. 10% wszystkich zatrudnionych w przemyśle, natomiast produkcja nawozów fosforowych stanowi 65% produkcji krajowej. Ze względu na siedzibę największych zakładów chemicznych, można stwierdzić, że przemysł ten skoncentrowany jest przede wszystkim w okolicach dwóch miast: Polic i Szczecina. Niekwestionowanym liderem w produkcji nawozów sztucznych i bieli tytanowej są Zakłady Chemiczne Police S.A. w Policach.

Działania na rzecz tworzenia klastra chemicznego podejmowane przez Politechnikę Szczecińską od 2006 roku doprowadziły do zainteresowania firm z przemysłu chemicznego ideą zacieśniania współpracy w branży. Obecnie wokół potencjalnego klastra skupionych jest kilkanaście firm oraz Politechnika Szczecińska. W 2007 roku powołano Stowarzyszenie Zachodniopomorski Klastr Chemiczny „Zielona Chemia”, który został objęty honorowym patronatem Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego oraz Polskiej Izby Przemysłu Chemicznego w Warszawie.

Do głównych zadań klastra chemicznego zaliczyć należy [Drożdżał, 2007]:

- Zintegrowanie i skonsolidowanie działań sektora chemicznego w regionie zachodniopomorskim.

- Sprzęgnięcie działań z instytucjami otoczenia biznesu oraz ośrodkami naukowo-badawczymi w regionie i Europie.
- Powstanie nowoczesnego ośrodka badawczo -rozwojowego dla firm sektora chemicznego w oparciu o dostępne środki finansowe oraz bazę lokalową.
- Promowanie nowych technologii oraz produktów m.in. poprzez fora kooperacyjne, targi, wystawy oraz przedstawianie ofert technologicznych dostępnych m.in. w bazach projektu Regionalnego Systemu Innowacji.
- Promowanie działań, produktów oraz firm uczestniczących i skupionych w klastrze (wspólna prezentacja w mediach w regionie i Europie)
- Sięganie poprzez klastry po dostępne środki finansowe na rozwój i zakup nowych technologii, badania nowych i innowacyjnych produktów oraz wspieranie merytoryczne firm – uczestników klastra.

Powołanie stowarzyszenia jako oficjalnego podmiotu koordynującego działania klastra „Zielona Chemia”, zainteresowanie ze strony firm przemysłu chemicznego oraz zaangażowanie uczelni technicznej daje szansę na rozwój klastra chemicznego. Zgłaszany przez uczestników klastra popyt na nowoczesne rozwiązania z dziedziny robotyki i automatyki może przyczynić się do zacieśnienia współpracy pomiędzy nauką a przemysłem, a w efekcie doprowadzić do zwiększonego transferu wiedzy i innowacji. Biorąc powyższe pod uwagę, należy stwierdzić, że klastry „Zielona chemia” ma cechy charakterystyczne dla klastra załączkowego.

i.5. Perspektywy rozwoju struktur klastrowych w województwie zachodniopomorskim w aspekcie kształtowania regionu wiedzy i innowacji

Czy region zachodniopomorski ma szansę stać się regionem wiedzy i innowacji w oparciu o kształtujące się struktury klastrowe? Uzyskanie odpowiedzi na to pytanie wymaga głębszej analizy i rozpatrzenia dwóch podstawowych kwestii:

1. Jakie są dalsze perspektywy rozwoju istniejących struktur klastrowych?
2. Jaki jest potencjał innowacyjny regionu?

Rzetelna analiza potencjału innowacyjnego województwa zachodniopomorskiego jest niezwykle istotna z punktu widzenia nakreślenia perspektyw rozwoju regionu. Bazowanie wyłącznie na danych dotyczących stanu innowacyjności regionu nie odzwierciedla pełnego spektrum problematyki związanej z procesami innowacyjnymi zachodzącymi w województwie. Dlatego też warto posłużyć się popularnym narzędziem wspomagającym planowanie strategiczne, jakim jest analiza SWOT, w której, oprócz samej oceny potencjału innowacyjnego, szczególny nacisk położono na rozwój struktur klastrowych – patrz. Tabela 2.

Tabela 2. Ocena potencjału innowacyjnego województwa zachodniopomorskiego ze szczególnym uwzględnieniem struktur klastrowych - analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Najwyższy wskaźnik przedsiębiorczości w Polsce ▪ Niskie koszty pracy, co wzmacnia konkurencyjność działań innowacyjnych ▪ Rozwój sektora usług ▪ Dostępność wykwalifikowanej kadry, w tym kadry kierowniczej oraz personelu inżynierskiego ▪ Atrakcyjne położenie geopolityczne 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Niska innowacyjność firm ▪ Mała liczba firm sektora wysokiej techniki ▪ Mała liczba specjalistycznych jednostek badawczo-rozwojowych ▪ Brak Regionalnego Systemu Innowacji ▪ Migracja młodej kadry na rynki Europy Zachodniej ▪ Brak wizji rozwoju przedsiębiorstw ▪ Brak współpracy pomiędzy regionalnymi instytucjami naukowymi ▪ Rozdrobnienie i brak specjalizacji ośrodków wsparcia innowacyjności i przedsiębiorczości
Rozwój struktur klastrowych	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Istnienie silnego zaplecza szkół wyższych ▪ Duży potencjał jednostek naukowo-badawczych ▪ Dostępność do usług doradczych i szkoleniowych dla MSP ▪ Działalność parków przemysłowych ▪ Silny samorząd gospodarczy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Brak tradycji współpracy i brak zaufania między firmami ▪ Słaba kondycja finansowa firm ▪ Niska świadomość innowacyjna kadry menedżerskiej i pracowników firm
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instrumenty finansowe w ramach dotacji UE 2007-2013 umożliwiające: <ul style="list-style-type: none"> - bezpośrednie wsparcie działalności innowacyjnej i szkoleniowej w firmach, - zwiększeni i rozszerzenie oferty wsparcia innowacyjności ze strony instytucji otoczenia biznesu. ▪ Możliwość wykorzystania potencjału naukowego uczelni wyższych ▪ Rola Szczecina jako centrum innowacyjności regionu ▪ Dobra koniunktura gospodarcza ▪ Dobre warunki dla otwierania działalności innowacyjnej ze względu na istnienie nie nasyconego rynku ▪ Możliwość zawierania sojuszy strategicznych z partnerami niemieckimi ▪ Napływ zagranicznych inwestorów 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Brak wizji wspierania sektorów przyszłości ▪ Brak rozwiązań zapewniających łatwy dostęp do zewnętrznego finansowania działań innowacyjnych ▪ Zły klimat przedsiębiorczości i innowacyjności ▪ Biurokracja związana z pozyskiwaniem środków UE ▪ Uzależnienie przedsięwzięć innowacyjnych od programów pomocowych UE ▪ Odpływ wykwalifikowanej kadry na rynki Europy Zachodniej ▪ Struktury biurokratyczne w urzędach opóźniające uzyskiwanie wymogów formalnych do rozpoczęcia inwestycji ▪ Brak stabilności władzy i jednoznacznych kierunków rozwoju regionu
Rozwój struktur klastrowych	

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pojawiająca się współpraca między uczelniami wyższymi i przedsiębiorstwami ▪ Wzrastająca liczba inicjatyw innowacyjnych podejmowanych wspólnie przez firmy, uczelnie wyższe i instytucje wsparcia ▪ Realizacja założeń Regionalnej Strategii Innowacyjności Województwa Zachodniopomorskiego 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Brak zainteresowania współpracą między firmami ▪ Uzależnienie inicjatyw klastrowych od dostępności środków unijnych ▪ Odgórne (instytucjonalne) tworzenie struktur klastrowych, bez rzeczywistego zaangażowania przedsiębiorstw
--	---

Źródło: opracowanie własne

Szanse oraz mocne strony przedstawione w analizie SWOT dotyczącej oceny potencjału innowacyjnego województwa zachodniopomorskiego wskazują, że region ma duże możliwości i predyspozycje, aby stać się obszarem rozwoju innowacji i nowych technologii, zarówno na arenie krajowej jak i międzynarodowej (zwłaszcza w kontekście współpracy polsko-niemieckiej). Niestety z drugiej strony region boryka się z wieloma problemami, do których przede wszystkim zaliczyć należy niską innowacyjność przedsiębiorstw.

Mając na uwadze rozwój klastrów, należy zauważyć, że przedstawione przykłady¹⁴ kształtujących się struktur klastrowych oraz mocne strony i szanse wynikające z analizy SWOT, stanowią silne argumenty przemawiające za wspieraniem powiązań kooperacyjnych między przedsiębiorstwami w regionie. Pręźnie rozwijające się branże i dynamiczne firmy, zaplecze jednostek naukowo-badawczych oraz instytucji otoczenia biznesu traktować należy jako trzon potencjalnych klastrów.

Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, iż większość kształtujących się powiązań kooperacyjnych między przedsiębiorstwami w województwie zachodniopomorskim jest w początkowej fazie rozwoju, a więc są to pre-klastry lub klastry embrionalne. Co więcej, można zaryzykować stwierdzenie, że próba doszukiwania się powiązań klastrowych wszędzie tam, gdzie występuje jedynie koncentracja geograficzna przedsiębiorstw z danej branży, jest swego rodzaju nadużyciem i nadinterpretacją znaczenia słowa „klaster”. Należy pamiętać, że zgodnie z przedstawioną wcześniej definicją Portera, podmioty w klastrze cechuje wzajemne powiązanie w ramach rozbudowanej sieci relacji o

¹⁴ Oprócz opisanego klastra budowlanego, drzewno-meblarskiego oraz chemicznego, w regionie można zidentyfikować próby związywania się klastra rybnego, informatycznego oraz morskiego. W przypadku branży morskiej, większość podmiotów wykształciła się w oparciu istniejącą w Szczecinie bazę stoczniową i portową. Część działających podmiotów w kooperacji z innymi przedsiębiorstwami oraz najważniejszymi uczelniami wyższymi w regionie od stycznia 2006 roku podjęły inicjatywę realizacji projektu InMor finansowanego ze ZPRR, którego jednym z celów jest utworzenie klastra morskiego.

formalnym jak i nieformalnym charakterze oraz kooperacja, która oczywiście nie wyklucza jednoczesnego konkurowania.

Ponadto w przytoczonych przykładach kształtowania się struktur kooperacyjnych w regionie zachodniopomorskim dominują inicjatywy odgórne (instytucjonalne), których celem jest zainteresowanie przedsiębiorców ideą tworzenia klastra. Jedynie kooperacja w branży budowlanej (Komisja Budownictwa Północnej Izby Gospodarczej) zainicjowana została przez firmy, które same zauważyły korzyści płynące ze współpracy oraz same zaczęły podejmować wspólne działania. Mała ilość przykładów oddolnych inicjatyw klastrowych, a także brak tradycji współpracy oraz zaufania między przedsiębiorstwami [Markiewicz, 2007] może skutkować tworzeniem sztucznych tworów klastrowych, w których zaangażowanie głównych aktorów – przedsiębiorstw będzie znikome. Ponadto działania instytucji wspierających struktury klastrowe mogą być uzależnione od dostępności środków unijnych, co również może wpływać na charakter wsparcia, a tym samym odbiegać od rzeczywistych potrzeb firm.

Niemniej jednak rozwój struktur klastrowych w regionie jest jak najbardziej pożądanym i należy podejmować wysiłek na rzecz wpierania powiązań kooperacyjnych. Mając na uwadze przykład jednego z najbardziej znanych i prężnych klastrów na świecie – Doliny Krzemowej, warto odnieść się do głównych źródeł jego sukcesu. Jak wskazuje doświadczenie Doliny Krzemowej, procesy innowacyjne są przede wszystkim procesami społecznymi, dlatego też właśnie lokalna społeczność powinna być postrzegana jako najpoważniejsza siła sprawcza innowacyjnego klimatu. Warto zauważyć, że przy tworzeniu innowacyjnego środowiska innowacyjności i przedsiębiorczości niezbędna jest wysoka kultura innowacyjna ludzi będących pracownikami wszystkich podmiotów regionalnej sceny innowacji (przedsiębiorstw, instytucji otoczenia biznesu, jednostek B+R, władz samorządowych), w tym klastrów.

Dlatego też działania na rzecz tworzenia klastrów powinny być skoncentrowane przede wszystkim na kształtowaniu kultury przedsiębiorczości i innowacyjności lokalnej społeczności. Wysoka świadomość innowacyjna mieszkańców regionu może być źródłem wielu inicjatyw i przyczyniać się do zacieśniania powiązań kooperacyjnych. Z kolei prężne struktury klastrowe, w których następuje przepływ wiedzy i transfer innowacji, są jedną z determinantów rozwoju gospodarczego regionu zachodniopomorskiego.

Zakończenie

Coraz większe znaczenie w kształtowaniu innowacyjności regionu mają struktury klastrowe, oparte na współpracy przedsiębiorstw oraz różnego typu instytucji i organizacji. Rozwijające się w województwie zachodniopomorskim

struktury klastrowe w przemyśle drzewno-meblarskim, chemicznym oraz w branży budowlanej mogą być szansą dla słabo rozwiniętego pod względem innowacyjności regionu zachodniopomorskiego. Jednak zdecydowana większość przypadków powiązań kooperacyjnych ma charakter załączkowy – przedsiębiorstwa nie są przekonane do wspólnych działań ani zainteresowane sformalizowaniem współpracy. Ponadto są to z reguły inicjatywy odgórne, a więc zaaranżowane przez różnego rodzaju instytucje (naukowe bądź otoczenia biznesu).

Stworzenie prężnej struktury klastrowej w regionie zachodniopomorskim, w której dokonywać się będzie wymiana wiedzy i transfer innowacji, wymaga odpowiednio nastawionych uczestników takiego klastra. Dlatego też niezwykle istotne wydaje się kształtowanie świadomości inowacyjnej lokalnej społeczności (ludzi będących pracownikami wszystkich podmiotów regionalnej sceny innowacji: przedsiębiorstw, instytucji otoczenia biznesu, jednostek B+R, władz samorządowych). Wysoka kultura przedsiębiorczości i innowacyjności ludzi jest jednym z najważniejszych czynników determinujących rozwój regionów, czego najlepszym przykładem jest Dolina Krzemowa w Stanach Zjednoczonych.

Bibliografia

- Bąkowski, A. Siemaszko, M. Snarska-Świdwerska (2007): *Jak zostać regionem wiedzy i innowacji*, Twigger, Warszawa
- Drożdżał J. (2007): *Zachodniopomorska Zielona Chemia*, Politechnika Szczecińska, Szczecin
- Filipiak B., Kogut M., Szewczuk A., Ziolo M. (2005): *Rozwój lokalny i regionalny. Uwarunkowania, finanse, procedury*, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin
- Kapuściński M., Koszarek M., Listwoń M., Sztuka S. (2007): *Strategia Rozwoju Zachodniopomorskiego Klastra Drzewno-Meblarskiego*, IBnGR, Biuro Programów Międzynarodowych Politechniki Szczecińskiej, Gdańsk
- Kopaliński W.(1968): *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa
- Kosiedowski W. (2001) (red.): *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym. Problemy teorii i praktyki*, TNOiK, Toruń
- Markiewicz J. (2007): *Oczekiwania na usługi ze strony instytucji otoczenia biznesu z zakresu szeroko pojętej innowacyjności, Raport z badania*, Politechnika Szczecińska, Szczecin
- Marshall A. (1928): *Zasady ekonomiki*, Wyd. M. Arzta, Warszawa
- Matusiak K.B. (2005) (red): *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości , Warszawa

Nowakowska A., Sokołowicz M.E. (2006): *Zdolności innowacyjne polskich regionów* [w:] Gromada G., Matusiak M., Nowak M. (red.): *Innowacje i przedsiębiorczość dla przyszłości*, SOOIPP –Annual, SOOIPP, Łódź/Poznań/Warszawa/Wrocław

Porter M.E. (2001): *Porter o konkurencji*. Polskie Wydawnictwo ekonomiczne, Warszawa

Regionalna Strategia Innowacyjności w Województwie Zachodniopomorskim, Zachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Szczecin 2005

Stawasz D. (2004): *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju regionu – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź

Strużycki M. (2004) (red.): *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa,

Tokaj-Krzewska A., Pyciński S. (2006): *Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 2004-2005*, (red.), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa

UNIDO (1999) *SME Cluster and Network Development in Developing Countries: The experience of UNIDO*, Private Sector Development Branch, Working Paper no 2., [za:] M. Górczyński, W. Pander, P. Koć (2006): *Tworzenie związków kooperacyjnych między MSP oraz MSP i instytucjami otoczenia biznesu*, PARP, Warszawa

Wojnicka E., Klimczak P., Wojnicka M., Dąbkowski J. (2006): *Perspektywy rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw wysokich technologii w Polsce do 2020 roku*, PARP, Warszawa

www.stat.gov.pl/urzedyszczec/nowe/sygnalne/podmioty2006/podmioty_2006.htm

www.klastry.pl,